

De poppenspeler

Hans Christian Andersen (1851)

Op de stoomboot bevond zich een oudere man met een zo vrolijk gezicht dat, als het geen toneelspel was, hij de gelukkigste man op aarde moest zijn. Dat was hij ook, zei hij. Ik hoorde het uit zijn eigen mond. Hij was een Deen, mijn landgenoot en een rondreizende theaterdirecteur. Hij had al zijn personeel bij zich, ze lagen in een grote kist, hij was poppenspeler. Zijn aangeboren goede humeur, zei hij, was gelouterd door een doctorandus van de technische universiteit en door zijn experimenten was hij volkomen gelukkig geworden. Ik begreep hem niet meteen, maar hij vertelde me het hele verhaal en dat volgt hier.

‘Ik gaf in Slagelse,’ vertelde hij, ‘een voorstelling in het postkantoor voor een uitverkocht huis en voor een briljant publiek, heerlijk onvolwassen, op een paar oude madammen na. Dan komt er een in het zwart geklede persoon binnen die eruitziet als een student. Hij gaat zitten en lacht op de juiste momenten, klapt op de juiste momenten, een buitengewone toeschouwer. Ik moest weten wie hij was en ik kom erachter dat het een doctorandus is van de technische hogeschool, uitgezonden om de mensen op het platteland te onderwijzen. Om acht uur was mijn voorstelling afgelopen, kinderen moeten immers op tijd naar bed en je moet rekening houden met de gewoontes van het publiek. Om negen uur begon de doctorandus aan zijn lezing en zijn experimenten en nu was ik zijn toehoorder. Het was merkwaardig om te horen en te zien. Het meeste ging aan mij voorbij, maar ik dacht wel: als wij mensen dat soort dingen kunnen bedenken, dan moeten we het ook langer vol kunnen houden dan tot aan het moment dat we onder de grond worden gestopt. Het waren maar kleine wonderen die hij verrichtte, maar toch heel bijzonder en zo uit de natuur. In de tijd van Mozes en de profeten zou deze doctorandus een van de wijzen van het land zijn geworden en in de middeleeuwen zou hij zijn verbrand. Ik sliep de hele nacht niet en toen ik de volgende avond weer een voorstelling gaf en de doctorandus er ook weer was, kwam ik in een buitengewoon goed humeur. Ik hoorde eens over een toneelspeler, dat als hij een minnaar speelde hij aan één persoon in het publiek dacht, voor haar speelde hij en hij vergat de rest van het publiek. De doctorandus, hij was voor mij die ene persoon, de enige toeschouwer voor wie ik speelde. Toen de voorstelling afgelopen was, werden alle marionetten naar voren geroepen en ik werd door de doctorandus uitgenodigd voor een glas wijn bij hem. Hij praatte over mijn komedie en ik praatte over zijn wetenschap en ik geloof dat we aan beide evenveel plezier beleefden, maar ik bleef aan het woord, want er was zoveel in zijn woorden wat hij niet kon verklaren, zoals bijvoorbeeld dat een stuk ijzer dat door een spiraal valt magnetisch wordt, want wat betekent dat? Het ijzer wordt beziel, maar waar komt die vandaan? Het is net

als bij de mensen, denk ik: Onze Lieve Heer laat hen door de spiraal van de tijd vallen en ze worden beziel, en daar staat dan een Napoleon, een Luther, of zo iemand. “De hele wereld is vol wonderen,” zei de doctorandus, “maar we zijn er zo aan gewend dat we ze heel normaal vinden.” En hij praatte en hij legde uit, het was alsof hij mijn schedeldak oplichtte en ik moest heel eerlijk toegeven dat was ik nog geen oude man dan zou ik me onmiddellijk aanmelden op de technische school om te leren de wereld te onderzoeken, hoewel ik een van de gelukkigste mensen ben. “Een van de gelukkigste,” zei hij, alsof hij de woorden proefde. “Bent u gelukkig?” vroeg hij. “Ja,” zei ik, “ik ben gelukkig en ik ben met mijn gezelschap welkom in alle steden waar ik kom. Maar er is één wens die af en toe als een duveltje in mij op komt en mijn goede humeur aantast en dat is theaterdirecteur te zijn van een levend gezelschap, een echte mensengroep.” “U wilt levende marionetten, u wilt dat ze echte toneelspelers worden,” zei hij, “en u wilt zelf directeur zijn. U denkt dat u dan echt gelukkig zult zijn?” Hij geloofde van niet, maar ik wel en we bespraken het van alle kanten, maar kwamen niet dichterbij elkaar. We stootten onze glazen tegen elkaar, de wijn was uitstekend, maar leek betoverd want anders was het eind van het liedje geweest dat ik dronken was geworden. En dat was niet zo, ik was heel helder. Het was alsof het licht in de kamer van het gezicht van de doctorandus straalde en ik moest denken aan de oude goden in hun eeuwige jeugd, toen ze nog op de wereld rondliepen. Dat zei ik tegen hem en hij glimlachte en ik durfde te zweren dat hij een vermomde god was of een familielid en dat was hij ook. Mijn grootste wens zou vervuld worden, de marionetten zouden tot leven worden gewekt en ik zou hun directeur zijn. Daar dronken we op. Hij stopte al mijn poppen in de houten kist, bond de kist op mijn rug en liet me door een spiraal vallen. Ik hoor me nog neerkomen. Ik lag op de vloer, eerlijk waar, en het hele gezelschap sprong uit de kist, ze waren allemaal beziel, alle marionetten waren uitstekende kunstenaars geworden, dat zeiden ze zelf en ik was de directeur. Alles was klaar voor de eerste voorstelling, het hele gezelschap wilde met me praten, en het publiek ook. De danseres zei, dat als zij niet op één been stond mislukte de voorstelling, zij was de ster en zo wilde ze ook behandeld worden. De pop die de keizerin speelde, wilde buiten de voorstelling ook als keizerin behandeld worden, want anders vergat ze haar rol. De pop die gebruikt werd om boodschappen over te brengen, voelde zich net zo gewichtig als de hoofdrolspeler, want voor een goede voorstelling waren de kleine rollen even belangrijk als de grote, zei hij. Daarop verlangde de held dat zijn tekst alleen maar bestond uit slotreplieken, want daar werd voor geklapt. De primadonna wilde alleen in rood licht spelen, want dat stond haar goed, en zeker niet in blauw. Het leken wel vliegen in een fles en ik zat er middenin, ik was de directeur. Het benam me de adem, mijn hoofd sloeg op hol, ik voelde me zo ellendig als maar kon tussen die nieuwe mensen en ik wou dat ze allemaal weer in die kist zaten en dat ik nooit

directeur was geworden. Ik zei recht in hun gezicht dat ze in feite alleen maar marionetten waren en toen sloegen ze me in elkaar. Ik lag op bed in mijn kamer, hoe ik daar ben gekomen vanuit het huis van de doctorandus, dat zal hij weten, ik weet het niet. De maan scheen op de vloer, de poppenkast was omgevallen en alle poppen, grote en kleine, lagen door elkaar. Ik aarzelde geen moment, sprong uit bed en stopte ze allemaal weer in de kist, sommige op de kop, sommige op de benen. Ik smiet de deksel dicht en ging op de kist zitten. “Daar blijven jullie,” zei ik, “en nooit meer wil ik dat jullie van vlees en bloed zijn.” Ik was zo blij, ik was een gelukkig mens, de doctorandus had me genezen. Ik zat gelukzalig op de kist en viel in slaap. De volgende ochtend – eigenlijk was het al tegen de middag, maar ik sliep verbazend lang die ochtend – zat ik daar nog steeds, gelukkig, omdat ik geleerd had dat mijn vroegere wens nogal dom was. Ik ging op zoek naar de doctorandus, maar hij was vertrokken net als de Griekse en Romeinse goden. Vanaf dat moment was ik de gelukkigste mens op aarde. Ik ben een tevreden directeur, mijn personeel klaagt niet, het publiek ook niet, dat heeft plezier. Ik kan mijn eigen stukken samenstellen. Ik pak van alle komedies het beste, zoals ik wil en niemand ergert zich daaraan. Stukken die nu door de grote theaters worden geweerd, maar waar het publiek dertig jaar geleden voor uitliep en om hilde, die neem ik en vertoon ze aan de kleintjes, en de kleintjes huilen zoals hun vader en moeder huilden. Ik speel ‘Johanna Montfaucon’* en ‘Dyveke’*, maar verkort, want de kleintjes houden niet van lang verliefdheidsgedoe. Ze willen ongelukkig, maar wel snel. Ik heb Denemarken tot in alle hoeken en gaten doorkruist, ken iedereen en iedereen kent mij. Nu ben ik naar Zweden gegaan en als ik hier succes heb en mijn geld verdien, dan blijf ik in Scandinavië. En anders niet, dat zeg ik u als mijn landgenoot.’

En ik, als zijn landgenoot, vertel het uiteraard meteen door, alleen maar om te vertellen.

* Johanna Montfaucon: toneelstuk van August von Kotzebue uit 1804.

* Dyveke: toneelstuk van O.J. Samsøe uit 1796.